

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาการเกษตรในปัจจุบันก่อให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้กำหนดนโยบายปรับโครงสร้าง โดยได้รับอนุมัติให้ดำเนินการได้เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2536 พร้อมทั้งงบประมาณดำเนินการในวงเงิน 10,000 ล้านบาท เพื่อดำเนินการในปี 2537 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ และสนับสนุนปัจจัยการผลิตจำเป็นแก่เกษตรกรในส่วนที่การส่งเสริมการเกษตรรับผิดชอบ คือ การลงพื้นที่ปลูกข้าวนาปรัง พื้นที่ปลูกข้าวในนาไม่เหมาะสม พื้นที่ปลูกมันสำปะหลัง โดยส่งเสริมให้เกษตรกรทำกิจกรรมการเกษตรอื่น ๆ ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า ส่วนการลดพื้นที่ปลูกกาแฟและพริกไทย อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ทั้งนี้ในกิจกรรมทดแทนที่เกษตรกรเลือก หากเป็นงานที่อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของกรมส่งเสริมการเกษตร เช่น พืชผัก, ไม้ดอกไม้ประดับ, ไม้ผล, ไม้ดง และไร่นาสวนผสม ทั้งในพื้นที่ปลูกข้าว มันสำปะหลัง กาแฟและพริกไทย โดยเข้าไปดำเนินการส่งเสริมช่วยเหลือและสนับสนุนให้เกษตรกรที่เลือกกิจกรรมทดแทนดังกล่าว ทำการผลิตได้อย่างเกิดผลต่อไป ตามวัตถุประสงค์ เพื่อปรับโครงสร้างการผลิตในพื้นที่ปลูกพืชที่มีปัญหาด้านราคา ได้แก่ ข้าว, มันสำปะหลัง, กาแฟ และพริกไทย ไปสู่กิจกรรมการเกษตรอื่น ๆ ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่าและเหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ โดยมีเป้าหมายการส่งเสริมให้เกษตรกรทำกิจกรรมการเกษตรอื่น ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า และมีความมั่นคงถาวร

อำเภอค้อยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอำเภอหนึ่งที่มีแนวทางการเกษตรโดยการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรในพื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปรัง (ในเขตและนอกเขตชลประทาน) อาศัยหลักการดำเนินการ ความสมัครใจของเกษตรกร การยอมรับในการเปลี่ยนกิจกรรมการเกษตรที่เกษตรกรคุ้นเคย และกำลังประสบปัญหาไปสู่กิจกรรมใหม่ในปี 2538 เกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมการเกษตรแบบไร่นาสวนผสมจำนวน 106 ราย พื้นที่ 225 ไร่ จากจำนวนครัวเรือนประชากรทั้งหมด 10,960 ครัวเรือน โดยเกษตรกรใน 11 ตำบล (ของอำเภอค้อยสะเก็ด คิดเป็นเพียงร้อยละ 10 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดซึ่งนับว่าน้อยมาก)

ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการทำไร่นาสวนผสมในอำเภอ
คอยสะเก็ด เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการทำไร่นาสวนผสมในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกรที่ทำและไม่ทำไร่นาสวนผสม
2. เพื่อศึกษาสภาพการทำไร่นาสวนผสม
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลัง ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรกับ
การยอมรับการทำไร่นาสวนผสม
4. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการทำไร่นาสวนผสม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลของการศึกษานี้สามารถนำข้อมูลที่ได้ เพื่อนำปรับใช้กับเกษตรกรในพื้นที่อื่น ๆ ใน
ขณะเดียวกันก็สามารถนำข้อมูลเหล่านี้ไปวางกลยุทธ์ในการส่งเสริมทำไร่นาสวนผสมได้อย่างกว้าง
ขวาง และมีประสิทธิภาพต่อไป

ขอบเขต

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการทำไร่นาสวนผสมของเกษตรกร ในอำเภอคอย
สะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ประชากรที่ได้ทำการศึกษาในครั้งนี้คือ เกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมใน
ท้องที่อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 106 ราย และประชากรที่ไม่ทำการเกษตรแบบไร
่นาสวนผสม 106 ราย รวมเป็น 212 ราย สำหรับเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสม สุ่มตัวอย่างโดยสุ่ม
จากเกษตรกรที่อยู่ถัดไป 3 หลังคาเรือน จากผู้ทำไร่นาสวนผสม (จำนวน 106 ราย)

กรอบแนวความคิดการวิจัย

ตัวแปรอิสระ
(Independent Variables)

ตัวแปรตาม
(Dependent Variables)

1. ปัจจัยส่วนบุคคล
 - อายุ
 - ระดับการศึกษา
 - จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ทำงานได้
2. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ
 - ขนาดพื้นที่ทำประโยชน์
 - รายได้รวม
 - แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร
3. ปัจจัยทางด้านสังคม
 - การได้รับข้อมูลข่าวสาร
 - การมีตำแหน่งทางสังคม
 - ประสบการณ์ดูงาน
 - การรับการอบรม
4. ปัจจัยอื่น ๆ
 - สิทธิประโยชน์ที่ได้รับจากสำนักงานเกษตรอำเภอ
 - ทัศนคติเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับไร่นาสวนผสม

การยอมรับการ
ทำไร่นาสวนผสม

นิยามศัพท์

1. สมาชิกในครัวเรือนที่ทำงานได้ หมายถึง สมาชิกในครัวเรือนที่สามารถช่วยทำงานในไร่นาได้ (ไม่ได้รวมถึงคนชราและเด็กเล็ก)
2. รายได้รวม หมายถึง จำนวนเงินรายได้ทั้งหมดของเกษตรกรที่เป็นเงินสด คือรายได้จากการเกษตรซึ่งได้จากการปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์ และรายได้นอกการเกษตร ซึ่งได้จากเงินเดือน ค่าจ้างค้าขาย และการประกอบอาชีพอื่น ๆ
3. พื้นที่ถือครองที่ดิน หมายถึง จำนวนพื้นที่ทั้งหมดที่เกษตรกรมีสิทธิในสัญญา เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรในปัจจุบัน โดยคิดหน่วยวัดเป็นไร่
4. แหล่งน้ำบาดาลเพื่อการเกษตร หมายถึง แหล่งน้ำที่เกษตรกรรวมกันเจาะ หรือทางการส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้บริการให้แหล่งน้ำ
5. ภาวะหนี้สิน หมายถึง จำนวนเงินที่เกษตรกรกู้จากสถาบันการเงินที่เห็นชอบจากคณะกรรมการร่วมปรับโครงสร้างการผลิตเป็นผู้อนุมัติ เพื่อนำมาใช้ในการทำเกษตรแบบไร่นาสวนผสม
6. การมีตำแหน่งทางสังคม หมายถึง เกษตรกรที่ได้รับตำแหน่งจากการเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน เป็นต้น
7. การได้รับข่าวสาร หมายถึง การได้รับข่าวจากเกษตรตำบล เกษตรอำเภอ รวมไปถึงสื่อสารมวลชนทุกแขนง เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เอกสารจากสถาบันการเกษตรต่าง ๆ
8. สิทธิประโยชน์ที่ได้รับจากสำนักงานเกษตรอำเภอ หมายถึง การได้รับการแจกพืชพันธุ์ เช่น เมล็ดพันธุ์ ต้นกล้าเพาะชำ ไม้หนีด่าง ๆ และการให้ยืมอุปกรณ์ทางการเกษตร เช่น เครื่องสูบน้ำ เครื่องพ่นยากำจัดศัตรูพืช เป็นต้น
9. ทักษะคิดในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับไร่นาสวนผสม หมายถึง มีทัศนคติที่ดีต่อการทำไร่นาสวนผสม มีความเข้าใจในสิ่งแวดล้อม สังคม ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความพอใจในการดำรงชีวิต ไม่วิ่งตามสมัยนิยม และไม่แข่งขันชิงดีชิงเด่น
10. ไร่นาสวนผสม หมายถึง การทำการเกษตรที่มีกิจกรรมการผลิตหลาย ๆ อย่างเพื่อตอบสนองต่อการบริโภค หรือเพื่อลดความเสี่ยงจากราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอนเท่านั้น สามารถพัฒนาความรู้ ความสามารถของเกษตรกร ผู้ประกอบการในภายหลัง จึงอาจกล่าวได้ว่า ไร่นาสวนผสมเป็นบันไดขั้นต้นของเกษตรผสมผสานทางหนึ่ง
11. การยอมรับ หมายถึง เกษตรกรยอมรับ และปฏิบัติตามโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรในเรื่องการทำไร่นาสวนผสม

12. ประสิทธิภาพการดูงาน หมายถึง การที่เกษตรกรได้ไปดูงานการทำไร่นาสวนผสม
จากผู้ที่ทำมาก่อนเป็นตัวอย่าง

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University